

ta praktyka : zb. nauk. pr. – K. : KNEU, 2014. – Vyp. 2 (8). – S. 129–135.

4. Poperedu zmin u viys'kovykh systemakh vyshchoyi osvity ta profesiynoyi oriyentatsiyi / M. M. Medvid', A. V. Babichev, V. M. Dem'yanyshyn, Yu. I. Medvid', A. H. Bukhun // Visnyk Cherkas'koho universytetu. – 2016. – Vyp. # 14. – S. 76–87.

УДК 378

Ірина Вікторівна Мозуль,

аспірантка відділу інтеграції вищої освіти і науки,
Інститут вищої освіти НАПН України,
e-mail: mozul.dubok@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРЕДМЕТНОЇ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності. Під педагогічними умовами підготовки майбутніх учителів розуміємо спеціально організовані обставини, що впливають на розвиток професійних та особистісних якостей студентів, забезпечують результативність навчально-виховного процесу вищого навчального закладу у формуванні їхньої готовності до формування у молодших школярів природознавчої компетентності.

Ключові слова: підготовка, професійна підготовка майбутніх учителів, готовність, умови, предметна природознавча компетентність.

Постановка проблеми. Сучасна стратегічна задача вдосконалення змісту і технологій освіти викликана новими тенденціями в галузі освіти як в організації самого педагогічного процесу, так і у вимогах до його результату. Одним із завдань, окреслених Законом України «Про вищу освіту», є пошук шляхів удосконалення навчального процесу. Перед сучасною школою постає завдання оптимізації професійної підготовки майбутнього вчителя. На сучасному етапі розвитку суспільства навчальний процес орієнтується на знаннєву модель освіти, в якій домінують основна мета – набуття відповідних знань, умінь і навичок

Особистість майбутнього педагога передбачає свідомий вибір, прийняття і виконання соціальної ролі вчителя. Бути готовим до професійної діяльності – означає практично її засвоїти, оволодіти нею, творчо підходити до її завдань. Готовність майбутніх учителів початкових класів до навчання природознавства в початковій школі – це складне динамічне утворення, важливим компонентом якого є природознавча компетентність.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи є актуальною в теорії та практиці вищої школи.

Дослідження питань професійної підготовки майбутніх учителів відбувається в таких аспектах: фундаментальні положення з гуманізації та гуманітаризації освіти та виховання (С. Гончаренко, М. Євтух, Ю. Мальований, А. Сущенко та ін.); концептуальні засади педагогіки вищої школи (І. Бех, І. Зязюн, А. Кузьмінський, О. Пехота та ін.); наукові теорії професійної готовності вчителя (А. Капська, А. Ліненко, О. Мороз, С. Сисоєва та ін.).

Проблемі формування та розвитку педагогічних умінь майбутніх учителів присвячені праці В. Бондаря, С. Гончаренка, О. Коберника, В. Кузя, О. Пометун та ін. Такі вчені, як І. Гаврик, О. Комар, О. Пометун, С. Сисоєва, О. Шапран та інші у своїх дослідженнях розкривають підготовку педагогічних кадрів до впровадження нововведень та формування готовності до майбутньої інноваційної діяльності. Особливості професійної підготовки вчителя початкової школи розкриті в дослідженнях Н. Бібік, О. Біди, Л. Коваль, С. Лисенкової, С. Мартиненко, Н. Ничкало, О. Савченко, Г. Тарасенко, Л. Хомич, І. Шапошнікової.

Аналіз наукових праць сучасних дослідників свідчить, що питання про вимоги до вчителя як провідної, керуючої ланки навчально-виховним процесом не є новим і тісно пов'язане з визначенням ролі вчителя в суспільстві та його соціальною функцією.

Підготовка вчителя до професійної діяльності є складною дефініцією, яка стала об'єктом багатьох наукових досліджень у філософії, психології, педагогіці.

До дослідження проблеми професійної підготовки педагога в різний час і з різних позицій у своїх дослідженнях зверталися С. Архангельський, Ю. Бабанський, Л. Кандибович, А. Ковальова, В. Сластьонін, Д. Узнадзе та ін.

Так, В. Сластьонін розглядає підготовку педагога через його «установку на роботу в школі», «сформованість професійно значущих якостей особистості», «відповідність стану здоров'я та фізичного розвитку вимогам педагогічної діяльності». Професійна готовність, на його думку, має статус цільового орієнтуру професійної підготовки і є умовою забезпечення якості педагогічної діяльності фахівця [6, с. 253].

Професійну підготовку науковці визначають як процес формування фахівця для певної галузі діяльності, оволодіння ним певним родом занять, професією.

Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів є предметом спеціальних досліджень багатьох учених – Ш. Амонашвілі, Н. Бібік, В. Давидова, Д. Ельконіна, Л. Занкова, О. Савченко, В. Ставицького та ін. У працях цих науковців визначено закономірності та принципи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, здійснено порівняльну характеристику основних наукових підходів до розв'язання проблеми формування готовності вчителів до професійної діяльності в початковій школі.

На основі аналізу психолого-педагогічних джерел, власних суджень та результатів констатувального експерименту ми здійснили вибір педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності.

Мета статті – обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності.

Виклад основного матеріалу. Підготовка майбутнього вчителя до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності здійснюється у процесі його навчання в педагогічному виші. Ефективність у системі підготовки майбутнього вчителя початкової школи значною мірою залежить від спеціально створених педагогічних умов.

У філософському розумінні поняття «*умова*» визначається як категорія, в якій відображається відношення предмета до тих чинників, завдяки яким вона виникає та існує. Особливістю умови є те, що вона сама собою, без діяльності не може перетворитися на нову дійсність, продукувати її, вона лише створює можливість нової речі як зумовленої [7, с. 531].

За Великим енциклопедичним словником, «умова» трактується як «необхідна обставина, передумова, яка робить можливим здійснення чого-небудь». У словнику розкривається також визначення умови з іншої позиції: «умови – це правила, вимоги використання яких забезпечує що-небудь» [2].

Педагогічні умови – це ті умови, які свідомо створюються в педагогічній діяльності та повинні забезпечити найбільш ефективне формування та перебіг необхідного процесу.

М. Зверева під педагогічними умовами розуміє змістовну характеристику компонентів (зміст, організаційні форми, засоби навчання та характер взаємин між учителем та учнями), що конструюють педагогічну систему [3, с. 29–32.].

У контексті підготовки майбутнього вчителя заслуговує на увагу дослідження С. Русскова [4], в якому виділено загальні та спеціальні педагогічні умови професійної підготовки вчителя до виховання учнів. Вони забезпечують ефективне вирішення завдань підготовки майбутнього вчителя початкових класів.

До загальних педагогічних умов належать ті педагогічні обставини, що необхідні та достатні для нормального функціонування педагогічного процесу у вищій школі, незалежно від профілю підготовки фахівця.

Під загальними умовами С. Руссков розуміє: загальну мету підготовки фахівця; зміст загальної підготовки; наявність певної системи підготовки; педагогічні принципи; загальні педагогічні форми і методи підготовки фахівців у вищих навчальних закладах; формування у майбутніх учителів нового педагогічного мислення; наявність творчо працюючих фахівців; морально-психологічний клімат; матеріально-технічна база, ТЗН.

До *спеціальних педагогічних умов* належать умови, що забезпечують підготовку вчителя до професійно-творчої діяльності у вихованні молодших школярів. Наприклад: власну мету і завдання; зміст, обумовлений власною метою і завданнями; урахування місцевих і регіональних особливостей при визначенні змісту підготовки; урахування «місцевих потреб» у фахівця; використання нетрадиційних форм і методів підготовки; врахування мотиваційної направленості; наявність спеціальної матеріально-технічної бази (музей, періодична художня виставка, експонати тощо) [4].

Виходячи із зазначеного вище, ми визначаємо педагогічні умови як комплекс взаємозалежних і взаємообумовлених заходів педагогічного процесу, що забезпечують досягнення конкретної мети. Під педагогічними умовами підготовки майбутніх учителів розуміємо спеціально організовані обставини, що впливають на розвиток професійних та особистісних якостей студентів, забезпечують результативність навчально-виховного процесу вищого навчального закладу у формуванні їхньої готовності до формування у молодших школярів природознавчої компетентності.

Реалізація організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності передбачає різнобічну оптимізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів. У процесі професійного розвитку майбутніх фахівців у ВНЗ відбувається не просто підготовка, а перш за все формування потреби та особистісної готовності студентів оволодіти професією, прагнення набути професійної освіченості, майстерності фахівця, що становитиме їхню професійну готовність. Перед викладачами постає завдання створити такі педагогічні умови підготовки студентів, які допоможуть майбутнім педагогам уже з перших кроків самостійної професійної діяльності проявляти знання та застосовувати практичні вміння і навички, що визначатиме певний рівень їхньої професійної готовності як майбутніх фахівців. Умови слугують підґрунтям для зародження професіоналізму майбутнього вчителя початкової школи як здатності ефективно і якісно здійснювати зазначений вид діяльності.

Аналіз результатів досліджень і педагогічної практики дозволив серед умов, які сприяють успішній підготовці майбутніх учителів до формування у молодших школярів природознавчої компетентності, виокремити наявність у них позитивної мотивації, позитивного ставлення до організації та здійснення природничого аспекту педагогічної діяльності. Ми вважаємо, що підготовка майбутніх учителів початкової школи до педагогічної діяльності буде значно ефективнішою за умови організації неперервної, системної роботи з *формування мотивації*. Мотив є усвідомленим чинником, що визначає спрямованість дій і вчинків людини. У мотивах конкретизуються потреби, які не тільки визначають їх, а й самі змінюються й збагачуються внаслідок розширення кола об'єктів, які їх задовольняють. Розвиток у студентів спонукальних мотивів навчання залежить від певних умов, а саме: усвідомлення безпосередніх і перспективних цілей навчання; розуміння теоретичної і практичної значущості засвоєних знань; емоційності викладання та сприймання змісту наукової інформації; накопичення обсягу і новизни інформації; професійної спрямованості; підтримки зацікавленості, інтересу студентів у навчальній діяльності; створення позитивного психологічного клімату в навчальній групі. Процес підготовки майбутніх учителів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності буде успішним за умови розвитку пізнавального інтересу, складовими якого є емоційні враження, ініціативи, інтелектуальні здобутки тощо. Сукупність таких утворень у процесі вивчення фахових дисциплін підсилуватиме мотивацію навчання. Усвідомлення необхідності знань, умінь, формування необхідних якостей може сприяти успішному оволодінню педагогічною

діяльністю, а також розвитку інтересу до професійного її виконання. Розвиток інтересу до накопичення знань, умінь і навичок буде результативним за умови використання викладачами активних методів, форм навчання (дискусій, рольових ігор, тренінгів, практичних робіт); емоційності у викладі навчального матеріалу; створення сприятливого для навчання емоційного клімату; організації продуктивної внутрішньогрупової навчальної діяльності; здійснення зворотного зв'язку з аудиторією; аналізу успіхів і причин невдач. Важливим у формуванні мотивації є реалізація потреби у досягненні успіху, що сприяє формуванню цілей і лежить в основі наполегливості у вирішенні професійних завдань. Якщо потреба у досягненні не реалізована, то велика ймовірність зниження успішності навчально-пізнавальної діяльності, тому важливо створювати необхідні чинники для її реалізації. Одним з таких чинників є активне залучення студентів до процесу не лише отримання знань з теорії і технології педагогічної діяльності, але і безпосереднього їх використання на практиці, адже досвід і знання, уміння та навички, які накопичують студенти, слугують джерелом їхнього професійного зростання. Отже, використання активних інноваційних форм і методів навчання, створення комфортної атмосфери комунікативної взаємодії, об'ємність змісту і новизна навчального матеріалу, повага до особистості студента можуть сприяти активному формуванню мотивації до оволодіння знаннями, уміннями, навичками майбутньої діяльності.

До сукупності педагогічних умов, які позитивно впливають на процес становлення готовності студентів педагогічних факультетів до навчання природознавства, належать *використання проблемних ситуацій* (проблемне навчання). Процес підготовки студентів факультетів початкової освіти буде ефективнішим, якщо в ньому будуть представлені засоби, які активізують самостійний рух думки й увесь розумовий процес загалом. Проблема ситуація активізує діяльнісний стан мозку, зумовлює прогресивні зміни в розумовому та особистісному розвитку студентів. Вона становить пізнавальне утруднення, непорозуміння, яке стимулює пізнавальну потребу майбутнього вчителя. Проблемне навчання засноване на конструюванні творчих навчальних завдань, що стимулюють навчальний процес і підвищують загальну активність учнів. Воно формує пізнавальну спрямованість особистості, сприяє виробленню психологічної установки на подолання пізнавальних труднощів. Проблемне навчання має велику спонукальну силу, позитивно впливає на мотиваційний компонент готовності до навчання природознавства [5].

Забезпечення мобільної дидактичної системи, здатної акумулювати професійний досвід, традиції та інновації в організації освітнього процесу як умова *оптимізації підготовки майбутніх учителів* початкових класів припускає, по-перше, міждисциплінарний підхід до професійної освіти майбутніх учителів, по-друге, введення в навчальний процес курсів з інноваційним змістом, орієнтованих на досягнення поставлених цілей.

Для визначення наступної педагогічної умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності у ВНЗ ми звернулися до аналізу робочих навчальних програм фахових дисциплін: «Основи природознавства» та «Методика навчання освітньої галузі «Природознавство»». Результати аналізу підтвердили необхідність введення до робочих навчальних програм зазначених фахових дисциплін спеціальних тем лекцій та практичних занять, які б доповнювали зміст питаннями, що спрямовані на підготовку майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності. Відповідно, було визначено наступну педагогічну умову – *доповнення змісту фахових дисциплін у контексті підготовки до майбутньої педагогічної діяльності*. Реалізація цієї умови передбачає можливість змістового оновлення та вдосконалення програм і методичного наповнення фахової дисципліни «Методика навчання освітньої галузі «Природознавство»». Ми вважаємо, зміст лекційних тем цього курсу варто доповнити питаннями, які б розкривали умови ефективного використання інноваційних методів, засобів та прийомів педагогічної діяльності, особливості форм організації навчально-виховної природознавчої діяльності учнів, сучасні технології формування у молодших школярів

предметної природознавчої компетентності. Зміст практичних занять з курсу необхідно урізноманітнити використанням таких проблемних методів та прийомів навчання: пошук шляхів вирішення педагогічних ситуацій, прогнозування наслідків власних дій, обговорення уроків, дискусії щодо видів педагогічної взаємодії тощо; доцільно акцентувати увагу майбутніх фахівців на практичному аспекті майбутньої педагогічної діяльності, а саме вдосконаленні організаторських, процесуальних, комунікативних, оцінних умінь і навичок.

Аналіз результатів стану підготовки майбутніх педагогів початкової ланки освіти до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності дозволив визначити наступною важливою умовою *впровадження спецкурсу «Навчання природознавства в сучасній початковій школі»*. Визначальним у вивченні цього курсу є розвиток професійної компетентності студентів, сприяння у засвоєнні теоретичних знань, практичних умінь, наукове осмислення ними основних положень специфіки викладання навчального предмета «Природознавство» у початкових класах, формування високого рівня готовності до формування у молодших школярів природознавчої компетентності.

Теми, які розглядаються у межах вищеназваної дисципліни, сприятимуть розширенню знань майбутніх учителів початкових класів щодо формування в учнів предметної природознавчої компетентності, будуть використовуватись під час проходження студентами педагогічної практики. Завданнями курсу передбачено: актуалізувати в студентів знання про сутність і зміст професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів на уроках природознавства, формувати мотивацію успіху в обраній професії; формувати в студентів чіткі уявлення про особливості навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках природознавства у сучасній початковій школі; систематизувати психолого-педагогічні, дидактико-методичні та поліпредметні знання; формувати готовність до розв'язання дидактико-методичних задач на практиці; розвивати вміння моделювання процесу вивчення природознавства в початкових класах; формувати готовність майбутнього вчителя до організації та керування процесом навчання природознавства молодших школярів, до творчої активності у професійній діяльності. Цей спецкурс є основоположною дисципліною для професійного становлення студентів, яка розкриває методичну систему управління цілісним процесом навчання природознавства у початковій школі, що повинна забезпечити формування загальної наукової цілісної картини природи у молодших школярів. Необхідно також зазначити, що названий курс є необхідним для забезпечення інтегративних міжпредметних зв'язків між дисциплінами природничого циклу, що вивчаються студентами протягом першого року навчання у ВНЗ («Ботаніка», «Зоологія», «Землезнавство» та ін.), та «Методикою навчання освітньої галузі «Природознавство» на 2–3 курсах.

У результаті засвоєння змісту спецкурсу «Навчання природознавства в сучасній початковій школі» студенти повинні знати: психолого-педагогічні, дидактико-методичні засади навчання природознавства молодших школярів в умовах модернізації змісту початкової освіти; методи і прийоми формування загальної наукової картини природи у молодших школярів, основних природничих уявлень та понять, засвоєння норм і правил моралі, екологічної грамоти та свідомості, шанобливого ставлення до природи; засоби навчання та форми організації процесу навчання природознавства, критерії їх вибору стосовно кожної конкретної педагогічної ситуації; технології сучасного уроку природознавства та методика їх використання. Формування системи знань у процесі вивчення курсу має бути спрямоване на оволодіння такими вміннями, як використання набутих знань, умінь, навичок у практичній професійній діяльності, а саме: будувати урок природознавства як цілісну, складну, динамічну систему; організувати професійну діяльність, спрямовану на формування в учнів початкових класів предметної природознавчої компетентності, яка передбачає мотивацію спільної діяльності вчителя і учня, планування, діагностування, прогнозування, стимулювання навчання дитини; створювати умови для розвитку дбайливого, відповідального ставлення школярів до природи; використовувати різні інноваційні методи та прийоми навчально-виховної роботи, педагогічні ситуації, дослідницьку та пошукову

діяльність з метою формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності; створювати атмосферу самореалізації, творчості, можливості для активного спілкування молодших школярів; встановлювати комунікативні відносини; діагностувати, аналізувати, оцінювати власні педагогічні дії.

Логіка розкриття навчального матеріалу має полягати в поступовому переході від аналізу базових понять, технологій педагогічної діяльності до розкриття особливостей діяльності майбутнього вчителя початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності.

Процес підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності може бути успішним за умови формування практичних умінь і навичок, тому наступною педагогічною умовою підготовки майбутніх педагогів є *формування вмінь і навичок під час професійної практики*. Кожний вид фахової педагогічної практики має передбачати змістовні й цільові характеристики підготовки до майбутньої професійної діяльності, включати комплекс пізнавально-розвивальних завдань стосовно набуття вмінь і навичок для формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності.

Студенти можуть навчитися інтегрувати теорію й практику, аналізувати, критично оцінювати та перевіряти на практиці знання, набуті в процесі вивчення фахових дисциплін. Педагогічна практика передбачає підготовку студентів до професійного виконання функцій учителя на уроках природознавства. Це здійснюється шляхом залучення студентів до основних видів діяльності вчителя: планування всіх видів роботи, проведення уроків та виховних заходів.

Основними завданнями педагогічної практики є озброєння студентів сучасними формами й методами організації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі, досвідом педагогічної діяльності, практичними вміннями й навичками вчителя проводити уроки природознавства та формувати у молодших школярів предметну природознавчу компетентність; формування творчого підходу до педагогічної природознавчої діяльності, виховання потреби в самоосвіті, любові до обраної професії; розвиток організаторських умінь і навичок природознавчої позакласної роботи.

Під час педагогічної практики педагогічні вміння та навички використовуються в нових умовах реальної професійної діяльності. Це ставить перед студентами та методистами непросте завдання інтеграції знань, набутих у процесі вивчення різних предметів та спрямування їх на урок. Крім того, студент повинен навчитися вести відповідну документацію. Результати педагогічної практики майбутніх учителів початкової школи представлені в індивідуальних звітах студентів, характеристиці вчителів-методистів і керівників практики, представлений документації, методичних розробках проведених уроків і виховних заходів. На нашу думку, буде доречним використання такого способу фіксування, накопичення, оцінки й самооцінки особистих досягнень майбутнього фахівця, як портфоліо результатів і напрацювань практики.

У процесі проходження практики студенти потрапляють до системи професійного наставництва. Викладач або методист допомагає студенту під час практики в організації діалогічної взаємодії та аналізу реальних педагогічних ситуацій; у виробленні професійних комунікативних умінь, аналітичних навичок; у виявленні навчальних проблем; у виробленні адекватних установок щодо учнів, до самих себе й до професії в цілому.

Найбільш важливою ми вважаємо спеціальну педагогічну умову – *усвідомлення педагогом сутності природознавства*, яку ми розуміємо як цілеспрямоване і послідовне відображення в організації, змісті та методиці професійної підготовки майбутнього педагога, систему ціннісних відносин, природознавчу діяльність.

До умов, що забезпечують успішність формування готовності майбутніх учителів до навчання природознавства молодших школярів, потрібно також віднести *залучення майбутніх учителів до активної пізнавальної діяльності*. Зміст цієї умови полягає в тому, щоб

забезпечити кожному студенту в процесі пізнавальної діяльності таку позицію, за якої б він сам здійснював пошук рішення певного професійного завдання, обирав методи й засоби, відповідав би за одержаний результат. Для цього доречно використовувати різні форми взаємодії (рольові ігри, дискусії, бесіди, комунікативні тренінги тощо). Про успішність реалізації цієї умови можна говорити тоді, коли під час навчального процесу буде забезпечуватися засвоєння інформації до рівня готовності творчого її використання в ситуаціях, які моделюють майбутню професію.

Ще однією умовою оптимізації процесу підготовки майбутніх учителів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності є *групова комунікативна діяльність*. У процесі співпраці вчителя початкових класів з молодшими школярами постійно виникають ситуації, які потребують комунікативного вирішення (породжують комунікативні задачі). Такі комунікативні задачі є щоразу, коли необхідно змінити вид діяльності учнів: зацікавити до вивчення нових знань, сформуванню вміння, провести перевірку засвоєного та ін. Комунікативна задача являється практичною за своєю суттю, яка охоплює мету діяльності та способи її досягнення через вирішення ряду пов'язаних між собою завдань. Вирішення будь-якої комунікативної задачі потребує застосування комунікативних навиків. Під комунікативними завданнями розуміють проблему, яка виникла в процесі комунікативної діяльності майбутнього вчителя початкових класів і вимагає вирішення.

Кінцевою метою є досягнення максимально продуктивного спілкування, яке передбачає актуалізацію суб'єкт-суб'єктних відносин, діалогічність та гуманістичність спрямованості контакту. Критерієм оптимальності є ознака, на основі якої здійснюється порівняльна оцінка можливих рішень. Однією з умов оптимізації підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності є використання студентами певного алгоритму комунікативної діяльності.

Групова навчальна діяльність – це форма організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних загальною навчальною метою при опосередкованому керівництві вчителя, в якій наявна співпраця між учнями. Групова навчальна діяльність дає змогу реалізувати природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги та співпраці.

Групова навчальна діяльність висуває перед учителем важливе завдання – розвивати в учнів вміння співпрацювати, діяти спільно. Забезпечення цієї мети пов'язане з умінням учителя організувати спільну навчальну діяльність учнів. Це сприяє гуманізації стосунків в учнів. Як наголошує О. Г. Ярошенко, групова навчальна діяльність в гомогенних групах може бути успішною, якщо завдання навчальної частини диференційовані на три варіанти: завдання першого варіанта виконують учні з високим рівнем навчальних можливостей, другого варіанта – з середнім рівнем, третього – з низьким рівнем [8, с. 199].

Таким чином, для групової навчальної діяльності характерні такі ознаки навчальної діяльності:

- єдина мета і спільна мотивація;
- поділ діяльності на функціонально зв'язані складові;
- інтеграція індивідуальних дій в єдину діяльність групи;
- спільне співпереживання успіху в навчанні;
- самоуправління й саморегуляція навчальних дій;
- єдиний простір та одночасність здійснення навчальної роботи всіма членами групи;
- колективна оцінка й гласність досягнутих результатів [9, с. 93].

У процесі організації групової навчальної діяльності здійснюється орієнтація на формування комунікативних та соціальних компетентностей – навичок роботи в групі та команді, здатності продуктивно співпрацювати з партнерами, міжособистісне спілкування. Разом з тим експерименти показують, що найкращі результати дає оптимальне чергування періодів індивідуальної та групової навчальної діяльності [8, с. 231].

Педагогічна доцільність та ефективність навчального спілкування як чинника активізації процесу засвоєння та формування знань доведена, адже успішний навчальний процес

відбувається за умови складної взаємодії спілкування і навчальної діяльності, що має позитивний вплив на розвиток інтелектуальних і комунікативних умінь, рівень засвоєння знань.

Для підвищення ефективності групової діяльності доцільно дотримуватися таких вимог:

- усі члени малих груп самостійно розв'язують поставлену проблему;
- кожний учасник групи обґрунтовує свою альтернативу розв'язку без обговорення й оцінювання (чим усувається проблема лідерства);
- кожен член групи обирає найкращий, на його думку, варіант розв'язку, а педагогічне рішення приймається разом з педагогом.

Проблема якості підготовки майбутнього вчителя початкових класів полягає не лише в тому, які набуваються знання, уміння та навички, але й у тому, як саме вони набуваються. Тому наступною педагогічною умовою забезпечення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів до формування предметної природознавчої компетентності молодших школярів є *активізація їхньої самостійної роботи*. Педагог, не залучений до самостійного пошуку в розв'язанні професійних завдань ще в студентські роки, може перетворитися у подальшій діяльності на догматика. У педагогічній діяльності немає готових «рецептів», весь час педагог змушений діяти в умовах невизначеності.

Самостійність як інтегративне особистісне утворення є найважливішою умовою в активізації пізнавальної діяльності студентів, де під «активізацією» розуміють реалізацію на практиці принципу активності. Активізація роботи майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки є важливою умовою вдосконалення знань студентів, сприяє формуванню вмінь і навичок застосовувати здобуті знання на практиці, сприяє ґрунтовному і міцному засвоєнню знань, що змінює позиції студента в навчальному процесі, перетворюючи його на активного суб'єкта навчання.

Серед вимог, що висувуються до процесу формування самостійності у студентів вищого педагогічного навчального закладу, вирізняються такі: забезпечення тісного зв'язку з реальними завданнями практики викладання природознавства; залучення студентів до вирішення різноманітних навчальних проблем; передбачення поступового ускладнення завдань такого характеру; збільшення обсягу практики з природознавства в загальному обсязі годин. Важливим моментом у організації самостійної роботи майбутніх учителів на факультетах початкової освіти, на нашу думку, є надання свободи вибору студентам, що, у свою чергу, сприяє формуванню їхньої професійної готовності. Зокрема готовності володіти системою знань і умінь та творчо їх використовувати у професійній діяльності та самоосвіті; кваліфіковано і незалежно вирішувати професійні завдання; бачити, самостійно будувати і коригувати професійну діяльність; орієнтуватися в різноманітті навчальних програм, посібників, літератури і обирати найбільш ефективні в застосуванні до конкретної ситуації; здійснювати саморефлексію для подальшого професійного, творчого зростання та соціалізації особистості [1]. Надання свободи вибору важливе, тому що сприяє розвитку активності особистості в навчальному процесі, формуванню пізнавальних інтересів, креативних здібностей, умінь оцінювати й порівнювати свої індивідуальні здібності та можливості, проявляти ініціативність, самостійність, реалізовувати особистісний потенціал.

Висновки. Процес підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності складний та динамічний. Умови є важливим фактором результативності, оскільки вони складають саме те середовище, в якому виникають, існують та формуються необхідні явища. На нашу думку, педагогічні умови – це найбільш сприятливі та оптимальні чинники, за допомогою яких досягається і реалізується поставлена мета під час взаємодії певних принципів та засобів. Підготовка майбутніх учителів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності буде більш ефективною, якщо в навчальному процесі вищого навчального закладу реалізувати визначені нами організаційно-педагогічні умови.

Список використаних джерел та літератури

1. Алексюк А. М. Организация самостоятельной работы студентов в условиях интенсификации обучения / А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. И. Пидкасистий, В. А. Козаков и др. – К. : Вища школа, 1993. – 336 с.
2. Великий енциклопедичний словник [за ред. О. Прохорова]. – К. : Генеза, 1991. – 495 с.
3. Зверева М. В. О понятии «дидактические условия» / М. В. Зверева // Новые исследования педагогических наук. – М. : Педагогика, 1987. – № 1. – С. 29–32.
4. Руссков С. П. Подготовка учителя начальных классов к профессионально-творческой деятельности в трудовом воспитании школьников : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / С. П. Руссков. – М., 2000. – 221 с.
5. Селевко Г. К. Проблемне навчання / Г. К. Селевко // Шкільні технології. – 2006. – № 2. – С. 61–66.
6. Сластенин В. А. Субъектно-деятельный подход в общем и профессиональном образовании / В. А. Сластенин. – М. : Магистр-Пресс, 2000. – 488 с.
7. Філософський словник / Під ред. В. І. Шинкарука. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : УРЕ, 1986. – 800 с.
8. Ярошенко О. Г. Педагогічні основи групової навчальної діяльності школярів (на матеріалі вивчення хімії) : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01; 13.00.02 / Ольга Григорівна Ярошенко ; Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 1998. – 382 с.
9. Ярошенко О. Г. Проблеми групової навчальної діяльності школярів: дидактико-методичний аспект : монографія / О. Г. Ярошенко – К. : Станиця, 1999. – 245 с.

Ирина Викторовна Мозуль,

аспирантка отдела интеграции высшего образования и науки,
Институт высшего образования НАПН Украины,
e-mail: mozul.dubok@gmail.com

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ К ФОРМИРОВАНИЮ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ПРЕДМЕТНОЙ ПРИРОДОВЕДЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

В статье обоснованы педагогические условия подготовки будущих учителей к формированию у младших школьников предметной природоведческой компетентности. Под педагогическими условиями подготовки будущих учителей подразумеваем специально организованные обстоятельства, которые влияют на развитие профессиональных и личностных качеств студентов, обеспечивают результативность учебно-воспитательного процесса высшего учебного заведения в формировании их готовности к формированию у младших школьников предметной природоведческой компетентности.

Ключевые слова: подготовка, профессиональная подготовка будущих учителей, готовность, условия, предметная природоведческая компетентность.

Iryna Mozul,

graduate student of the department of higher
education and science, Institute of Higher Education
Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
e-mail: mozul.dubok@gmail.com

ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF INTENDING PRIMARY SCHOOL TEACHERS' TRAINING FOR THE FORMING OF PUPILS' OBJECT NATURAL COMPETENCE

Introduction. Intending teachers training for the forming of pupils' object natural competence is carried out in the process of their education in a pedagogical university. The effectiveness of

intending primary school teachers training system depends on the specially created pedagogical conditions. The term «pedagogical conditions» means specially created circumstances which effect the development of students' professional and personal qualities and provide the result of teaching and educational process at university for the forming of pupils' object natural competence.

Purpose. *To prove the pedagogical conditions of intending teachers' training for pupils' object natural competence forming.*

Methods. *Analysis of psychological and pedagogical sources, own judgments, generalization, systematization.*

Results. *Training of the intending teachers for the forming of pupils' object natural competence will be more effective if the training process at university actualizes the organizational pedagogical conditions, determined by us: presence of positive motivation for the organization and implementation of the natural aspect of pedagogical activity, optimization of the training process of intending teachers by the way of improving the content of professional subjects, using the special courses, problem situations, group communicational activity, teacher's realizing the essence of nature study, forming of skills during professional practice, involving intending teachers in active cognitive activity, intensification of students' self-study.*

Originality. *To identify and substantiate the essence of organizational and pedagogical conditions which will influence the development of professional and personal skills of primary school teachers.*

Conclusion. *The process of intending primary school teachers' training for the forming of pupils' object natural competence is a difficult and dynamic process. The conditions are an important factor because they create the circumstances for existing and forming of necessary phenomena.*

Key words: *training, intending teachers' training, readiness, conditions, object natural competence.*

References

1. Aleksjuk A. M. Organizacija samostojatel'noj raboty studentov v uslovijakh intensifikacii obuchenija / A. M. Aleksjuk, A. A. Ajurzanaj, P. I. Pidkastyj, V. A. Kozakov i dr. – K. : Vyshha shkola, 1993. – 336 s.
2. Velykyj encyklopedychnyj slovnyk [za red. O. Prokhorova]. – K.: Geneza, 1991. – 495 s.
3. Zvereva M. V. O ponjatii «didakticheskie uslovija» / M. V. Zvereva // Novye issledovanija pedagogicheskikh nauk. – M. : Pedagogika, 1987. – № 1. – S. 29-32.
4. Russkov S.P. Podgotovka uchitelja nachal'nykh klassov k professional'no-tvorcheskoj dejatel'nosti v trudovom vospitanii shkol'nikov: diss. ... kand. ped. nauk: 13.00.08 / S.P. Russkov. – M., 2000. – 221 s.
5. Selevko G.K. Problemne navchannja / G. K. Selevko // Shkil'ni tekhnologiji. – 2006 . – # 2. – S.61-66.
6. Slastenin V. A. Sub'ektno-dejatel'nyj podkhod v obshhem i professional'nom obrazovanii / V. A. Slastenin – M. : Magistr-Press, 2000. – 488 s.
7. Filosofskij slovnyk / Pid red. V.I.Shynkaruka. 2-e vyd., pererob. i dop. – K.: URE, 1986. – 800 s.
8. Jaroshenko O. G. Pedagogichni osnovy grupovoji navchal'noji dijal'nosti shkoljariv (na materialii vyvchennja khimiji): dys. ... doktora ped. nauk: 13.00.01; 13.00.02 / Jaroshenko Ol'ga Grygorivna ; Nacional'nyj ped. un-t im. M. P. Dragomanova. – K., 1998. – 382 s.
9. Jaroshenko O. G. Problemy grupovoji navchal'noji dijal'nosti shkoljariv: dydaktyko-metodychnyj aspekt: monografija / Yaroshenko O. G. – K. : Stanycja, 1999. – 245 s.